

General Harry Hill Bandholtz

Sursa foto: https://www.reddit.com/r/austriahungary/comments/ofbf0v/general_harry_hill_bandholtz_head_of_the_american/

Felicia ȚUCĂ¹

Dr. Cornel ȚUCĂ²

UN STUDIU CRITIC AL BROŞURII UN JURNAL NEDIPLOMATIC, ATRIBUIT GENERALULUI AMERICAN HARRY HILL BANDHOLTZ

Motto:

„Nici unul din popoarele învinse, după Războiul [Prim] Mondial, n-a fost mai dezamăgit decât cel maghiar. El nu văzuse eșecul grelelor lupte de pe Frontul de Vest, el nu asistase pe germani decât la victoriile acestora contra Serbiei, Rusiei și României; după fiecare din aceste victorii, fumurile și visurile fantastice de o hegemonie între Adriatica și Marea Neagră creșteau la strămoșii lui Arpad”³.

Imediat după înfrângerea Armatei Roșii ungare și, mai ales, după încheierea Tratatului de la Trianon, în Ungaria a început o înverșunată activitate revizionistă. Scopul era și - de ce nu? - a rămas același: contestarea, sub orice formă și pe toate căile, a prevederilor respectivului Tratat. Cu precădere, perioada interbelică, a cunoscut o escaladare treptată, accelerată, a activității revizionist-revașardă ungară, desfășurată sub cele mai diverse forme de

manifestare.

Forțele conduceătoare ungare - politice, economice și militare - nu s-au împăcat cu pierderile teritoriale și cu pozițiile deținute în perioada Imperiului Austro-Ungar și, mai ales, cu nerealizarea Ungariei Mari - vis atât de aproape de înfăptuit, după opinia lor, odată cu destrămarea dublei monarhii. Nerealizarea respectivelor „visuri” au constituit izvorul, cauza, înverșunată și constantei lor activități revizionist-revașardă.

În legătură cu conștientizarea faptului irealizării „mărețului vis” ungar, cauză a declanșării activității lor revizionist-revașardă, colonel Victor Renescu scria în amintitul studiu:

„Atunci, în această situație, se produce un fapt psihologic explicabil; când ești deznađăduit și când nu întrezărești înainte nicio speranță realizabilă, începi să te jelești, la toată lumea și [pe] toate căile, pentru a-ți atrage simpatia și mila și, măcar în vorbe, clădești nădejdii vane. Aceste plângeri și aceste visuri sunt răspândite de către propaganda oficială”.

Apoi, în continuarea celor scrise, a menționat că în „această propagandă, aşa zis revizionistă, ei se servesc de tot ce cred că i-ar putea avantaja, nu crută nimic, ..., de la falsificarea istoriei, etnografiei ... „evidențiind în mod deosebit faptul că, între „altele, au căutat pe toate căile și sub toate chipurile să falsifice și istoria ocupării Ungariei și a Budapestei de către noi și să formeze, și din acest capitol, un argument al propagandei revizioniste”.

În acest sens, referitor la „denigrarea” în scris a „ocupării Ungariei și Budapestei de către Armata română - de altfel, într-o vădită eroare cu adevărul istoric, am optat ca în prezentul articol - dintre multele și variantele forme de manifestare a tratării în scris a acestei problematici - să redăm parțial un studiu critic - pe care-l considerăm ilustrativ - asupra conținutului broșurii atribuite generalului american Harry Hill Bandholtz⁴ și intitulată: *Un Jurnal nediplomatic*⁵.

Studiul în cauză, identificat în fondul de arhivă creat de Secția Studiilor Istorice din Marele Stat Major, a fost întocmit în primăvara anului 1935, de locotenentul-colonel Nicolae Stătescu⁶, din cadrul respectivului Serviciu, fiind intitulat: „Ocuparea Budapestei de către Armata română, după documente”. Studiul, constituie o analiză critică a broșurii atribuite generalului american Bandholtz, în al cărei conținut „nu caută decât să redea ocupația română în culorile cele mai grave”.

Precizăm, cu trimitere la broșura *Un Jurnal nediplomatic*, faptul că a fost redactată după moartea generalului Harry Hill Bandholtz, în baza unor note (jurnal) ținute (ținut) de acesta și în care consemnase „trăiri” din perioada corespunzătoare prezenței lui în Ungaria

și Budapesta, ca șef al Misiunii militare americane din cadrul Misiunii Militare Interaliante. Broșura a fost editată de profesorul de științe politice Fritz Konrad Kruger, de la „Witterberg College”, și tipărită în anul 1933, la „Columbia University Press” din New York.

În toată broșura, adică în Prefață - redactată de profesorul Fritz Konrad Krüger - în conținut, în notele marginale și anexe, este redată ocupația Ungariei și Budapestei de către trupele române în culorile cele mai grave⁷.

De altfel, colonelul Victor Renescu, evidențiază - în amintitul său studiu - faptul că profesorul Fritz Konrad Krüger a specificat, în legătură cu editarea respectivelor broșuri, că: „Scopul urmărit este propaganda revizionistă”; iar în Prefață acesteia a scris: „Pentru că mi se pare că, la lumina acestor dezvăluirii și a altora postbelice, vor fi luate în considerație unele rectificări ale Tratatului de la Trianon, neînchipuit de aspru și primejdios de ridicol, aceasta în interesul Ungariei și al Umanității”.

Caracterizând în general conținutul acestei broșuri, colonelul Victor Renescu, a concluzionat:

„Dar, lucrarea de propagandă este extrem de pătimășă. Pentru a da o idee cititorului, din capul locului, până unde se merge în această cale, menționăm că, în Prefață, profesorul redactor, enumărând mai multe cauze care, zice el, au provocat căderea regimului bolșevic în Ungaria, nici nu pomenește măcar - între ele - despre victoria românilor câștigată asupra Armatei ungare a lui Bela Kuhn, dictatorul roșu [de] pe[ste] Tisa, care este singura și formidabilă cauză a căderii acestui regim”.

Precizăm, înainte de a reda parțial conținutul respectivului studiu, că acesta a fost elaborat de locotenentul-colonel Nicolae Stătescu la ordin, iar după finalizare a fost trimis „Ministerului Afacerilor Străine, pentru publicare, cu nr. 2.073 din 7.III.1935”⁸.

În continuare, redăm parțial conținutul studiului menționat⁹.

Ocuparea Budapestei de către armată română, după documente Locotenent-colonel Nicolae Stătescu

„[...].

Generalul Bandholtz, autorul *Jurnalului*, fusese numit în Misiunea [Militară] americană¹⁰ din Europa a generalisimului Pershing¹¹.

La începutul lunii august 1919, Consiliul Suprem din Paris, a trimis la Budapesta o Misiune Militară Interaliată¹², în scopul de a supraveghea dezarmarea

Armatei ungare și retragerea treptată a Armatei române, pe măsură ce ordinea se stabilește¹³.

Această Comisie, era constituită din:

- generalul francez Graziani¹⁴, comandantul Armatei de Dunăre;
- generalul italian Mombelli¹⁵,
- generalul englez Gorton¹⁶ (deci reprezentanții celor 3 Mari Puteri interesate în rezolvarea problemei Păcii europene) și
- generalul american Bandholtz, deși Statele Unite ale Americii nu aveau niciun interes în Ungaria.

La 6.VIII.1919, generalul Bandholtz, a primit ordinul Comisiei americane; la 7.VIII., a părăsit Parisul; iar la 10.VIII.1919, sosește la Budapesta, unde începe activitatea sa, care tot timpul a fost în contracicere cu scopul Misiunii, întrucât [el] se ocupă cu:

- restaurarea Habsburgilor, în opunere cu hotărârile Consiliului Suprem de la Paris, care activa la îndepărțarea lor, fiind provocatorii Războiului mondial¹⁷;
- împiedicarea Armatei române de ocupație de a organiza Ungaria, distrusă de taifunul bolșevic, pentru care intervenise s-o salveze;
- un protectorat fătă de nenumărate întreprinderi și persoane, care devineau americane peste noapte¹⁸.

Pentru a se putea înțelege situația din Ungaria, la sosirea generalului Bandholtz, este necesar a se arăta evoluția evenimentelor până la aceea dată, după documente¹⁹.

La 31.X/13.XI.1918²⁰, între delegații militari ai Antantei și delegații Ungariei, s-a încheiat Convenția militară de la Belgrad, care stabilea condițiile de aplicare pentru Ungaria a Armistițiului de la Villa Giusti²¹ (21.XI/3.XII.1918²²).

Această Convenție, la care România n-a participat, stabilea ca Linie de Armistițiu pentru Ungaria: cursul râului Mureș; lăsând, astfel, sub stăpânirea ungurilor trei sferturi din teritoriile ce revineau României, prin Tratatul de Alianță.

Convenția de Armistițiu este continuu călcată în picioare [de Ungaria] prin:

- propaganda bolșevică, pe care o face atât în teritorii cuvenite României, cât și în Vechiul Regat;
- infometarea populației și ridicarea averii publice din ținuturile ce revineau României;
- terorizarea, schinguiuirea cea mai crudă și omorârea populației românești;
- înrolarea românilor cu forță în Armata ungară din Transilvania;
- menținerea de forțe militare peste efectivele impuse de Armistițiu;

- ridicarea materialului rulant de cale ferată din Transilvania;

- atacarea trupelor române cu bande armate și Armata regulată;

- concursul pe care îl dă Armatei „Mackensen”²³, de a se sustrage clauzelor Armistițiului și internării.

Toate aceste fapte, precum și cererile repetate ale populației din Transilvania, care în *memorabilă* Adunare de la Alba Iulia proclamase, la 18.XI/1. XII.1918, alipirea la România, determină Guvernul român ca să ordone intrarea trupelor în Transilvania și ocuparea - cu consumțământul Aliaților - mai întâi a teritoriului până la Linia Armistițiului și, apoi, până la creasta Munților Apuseni.

Această Linie este atinsă de trupele române la finele lui ianuarie 1919.

Cum, însă, ungurii continuă: terorizarea populației române și propaganda clandestină comunistă în teritoriile românești neocupate încă de Armata română, precum și evacuarea averilor publice din acele teritorii și, în plus, atacarea continuă a trupelor române cu trupe regulate și bande organizate; Conferința de Pace de la Paris, în ședința de la 25.II.1919, luând în discuție chestiunea Liniei de demarcăție dintre Ungaria și România, examinând faptele săvârșite de unguri și cererile României, hotărăște, la data menționată, înaintarea trupelor române până la linia: Satu Mare - Careii Mari - Oradea Mare²⁴ - Arad și crearea unei Zone Neutre între trupele române și cele ungare.

Guvernul ungar, presidat de Karoly²⁵, refuzând executarea acestei hotărâri, trece puterea în mâna comunistului Bela Kuhn²⁶, care decretă mobilizarea generală, declară război tuturor statelor vecine, vizând România în primul rând, și procedează la organizarea unei puternice Armate roșii.

Atacuri sistematice sunt întreprinse contra trupelor române aflate pe Linia de demarcăție, atacuri care se intensifică în zilele de 13, 14 și 15.IV.1919. Trupele române trec la contraofensivă, resping pe unguri și, până la începutul lunii mai 1919, ating Tisa pe toată întinderea ei, făcând legătura cu trupele cehoslovace.

Pe Tisa, trupele române, se opresc într-un dispozitiv de aşteptare.

Profitând de aceasta, Guvernul ungar, își reface Armata [Roșie] și atacă Cehoslovacia în mai 1919.

Încurajați de succesul militar obținut și de faptul că România era angajată [militar] în Pocoția și pe Nistru, ungurii încep pregătirea unei ofensive contra României, concentrând în acest scop pe Tisa o forță de 168 batalioane [infanterie], 10 escadroane [cavalerie], 93 baterii [de artillerie, de diferite calibre] și 12 terenuri blindate, formând 8 divizii de infanterie și 3 brigăzi

mixte. Armata română din Transilvania, cuprindea la acea dată 92 batalioane [infanterie, vânători], 58 escadroane [cavalerie] și 80 baterii [de artillerie, de diferite calibre], formând 8 divizii infanterie, vânători (dintre care patru sunt de creațiune recentă²⁷, compuse din români din Transilvania²⁸) și 2 divizii de cavalerie [1 și 2].

Gravitatea acestei situații, care pune în pericol Pacea generală, determină Consiliul Suprem al Aliatilor, întrunit la 11 iunie 1919, să hotărască pregătirea unei acțiuni comune, cu scopul de a bate pe unguri și a ocupa Budapesta.

Guvernul Bela Kuhn, informat asupra pregătirii acestei acțiuni, se hotărăște să atace România înainte ca acțiunea proiectată să devină fapt împlinit și, în acest scop, la 20 iulie 1919, Armata [Roșie] ungară începe ofensiva generală, reușind să treacă Tisa cu un grup principal de trei divizii la Solnok și, cu alte 2 grupei secundare, la Tokaj și Csongrad.

Trupele române de acoperire, cedează treptat terenul până la 23 iulie 1919.

În acest timp, se termină cu gruparea forțelor în vederea manevrei proiectate; iar, la 24 iulie 1919, Armata română ia contraofensivă și atacă pe tot frontul, având până în seara de 26 iulie 1919 trupele inamice peste Tisa.

Pentru a pune Armata [Roșie] ungară în imposibilitate de a reîncepe atacurile contra României și, în același timp, pentru a pune capăt anarhiei și bolșevismului din centrul Europei, Guvernul român hotărăște continuarea operațiunilor la Vest de Tisa.

În timp ce la Solnok și Tokaj se fac demonstrații de trecere cu 2 divizii ardelene, grosul forțelor Române (5 divizii de infanterie)²⁹ și 1,5 divizii cavalerie trec Tisa, în noaptea de 29/30 și 30/31 iulie 1919, în sectorul Tisza Bo- Kis Kore, pătrunzând între cele 2 grupe de forțe inamice.

Prin această strălucită manevră, executată cu o mare repeziciune, cele 2 grupe inamice, învăluite și bătute fiecare în parte, sunt silite să capituleze, iar Armata română continuă marșul la Budapesta, pe care o ocupă la 4 august 1919³⁰.

Guvernul Bela Kuhn, părăsește Ungaria și, astfel, începe reorganizarea vieții de stat, sub protecția Armatei române de ocupație.

În această situație se afla Ungaria, la sosirea Misiunii Militare Interaliante la Budapesta (11.VII.1919), adică [la] 6 zile după ocuparea orașului [de trupele române].

Acuzațiile aduse Armatei române de ocupație³¹.

Nu se poate răspunde la insulte care denotă „antipatia lui Bandholtz, față de tot ce e român”, manifestată

în expresii lipsite completamente de urbanitate și chiar vulgare, ci numai la acuzațiile și afirmațiile care pot fi date luminii tiparului³² și anume:

1. „Români nu ar fi fost învingători, dacă nu erau Aliati, și nu ar fi ajuns la Budapesta, dacă nu se furișau grație tulburărilor comuniste” (pag. 129).

2. „Câteva unități militare au deflat de două ori prin fața mea” (pag. 81).

3. „Pentru că nu plouă, am fost opriți de trei ori de sentinele române” (pag. 196); iar la pag. 77: „Ar fi de dorit ca Armata română să nu fie atacată în retragere de unguri”.

4. „Români fac tot posibilul să întârzie lucrurile, pentru a completa jefuirea Ungariei” (pag. 11).

De altfel, asemenea acuzații, se mai găsesc și la pag.: 13, 38, 43, 46, 112, 113, 210, 212 etc...

5. La 13.X.1919, afirmă că: „Români, au redus hrana la Budapesta la 1/3 din ceea ce era în septembrie 1919”.

6. „Românilor le lipsește în foarte mare măsură sistemul și organizarea” (12 octombrie 1919).

7. „Români vor să părăsească Budapesta, pentru a provoca iar dezordinea și, astfel, să fie rechemați” (pag. 85).

8. „Români erau în mod hotărât inospitalieri și nu vor să vadă pe americani” (pag. 283).

Vom examina [în parte] pe fiecare din acuzațiile și afirmațiile arătate pe bază de documente, pentru a se evidenția adevărul istoric și a demonstra că sentimentele generalului Bandholtz și ale d-lui Fritz Konrad Kruger, editorul broșurii, față de români sunt departe de a fi amicale și tot tonul cărții este o pornire de ură nestăpânită și neexplicabilă; iar scopul urmărit este numai propaganda revizionistă:

„Pentru că mi se pare că, la lumina acestor destăinuirile și a altora postbelice, vor fi luate în considerație unele rectificări ale Tratatului de la Trianon, neînchipuit de aspru și primejdios de ridicol, aceasta în interesul Ungariei și al umanității”³³.

[a.] La afirmația de la punctul 1.

S-a arătat anterior, numai situația în Ungaria, până la 10 august 1919.

Acum, este necesar să menționăm care era situația României pe restul fronturilor³⁴ în timpul Campaniei cu Ungaria, din care va rezulta nu numai că am fost învingători față de unguri, dar și am ajutat și pe Aliati în unele operațiuni.

Astfel, în cursul lunii mai 1919, trupele române ating Tisa pe toată întinderea sa și se opresc într-un dispozitiv de așteptare.

Profitând de aceasta, Guvernul ungur își reface armata și atacă Cehoslovacia în mai 1919. Cehoslovaci sunt respinși de unguri și cer intervenția Armatei române.

Ca urmare, la 20 mai 1919, diviziile române, 16 [Infanterie Ardeleană] și 2 Vânători, intervin în ajutorul trupelor cehoslovace.

Nici pe celelalte frontiere ale României nu era liniștită.

În timp ce Armata română opera contra ungurilor, trupele Sovietelor ruse atacau în aprilie 1919 trupele aliate franco-greco-poloneze, sub comanda generalului d'Amselme³⁵, care, în fața forțelor superioare bolșevice, sunt silite a evacua Odessa, retrăgându-se în Basarabia unde, împreună cu trupele C[orpului] 5 A[rmată] român, țin frontul Nistrului până la iunie 1919, când situația din Balcani impune transportarea Forțelor Aliate în Bulgaria, pentru a asigura acolo dezarmarea și un regim politic de ordine.

Astfel, trupele române, rămân singure strajă și pe Nistru.

În Galitia, Armata polonă era în lupte mari cu bolșevicii ruși și ucraineni, care ocupau teritoriile revendicate de Statul polon. Trupele polone, care pronunțau ofensiva în Galitia, reușesc în luna mai 1919 să treacă râul Styr și să înainteze spre Stanislau³⁶.

În acest timp, Pocuția era ocupată de trupe ucrainene, pe care, din lipsă de forțe, polonii nu le puteau alunga din această provincie.

Şeful Statului Major al Armatei polone solicită ca Armata română să ocupe Pocuția (Galitia Orientală) și să curețe de ucraineni această provincie.

La 24 mai 1919, Armata română pătrunde în Pocuția, restabilește ordinea și păstrează ocupată, pentru Polonia, această provincie până la 24 august 1919.

Deci, nu numai că n-am putut fi ajutați de către Aliați, dar am dat ajutorul armat unor Aliați, chiar în timpul operațiunilor noastre din Ungaria.

De altfel, Armata română din Transilvania, nu numai că s-a „furișat” spre a ocupa Budapesta, dar a învins Armata [Roșie] regulată ungără - constituită din: 168 batalioane, 10 escadroane, 93 baterii [de artilerie, de diferite calibre] și 12 terenuri blindate, [adică] 8 divizii [de] infanterie și 3 b[ri]g[ăzi] mixte - numai cu: 92 batalioane, 58 escadroane și 80 baterii [de artilerie], formând 8 divizii [de] infanterie (din care 4 de creațiu ne recentă, compuse din români transilvăneni) și 2 divizii de cavalerie.

[b.] La afirmația de la punctul 2.

Cred că este inutil să mai arătăm că Armata română

la Budapesta avea efectivul necesar - mai ales după capitularea Armatei [Roșii] ungare - ca la o revistă militară unele unități să fie nevoie să defileze de 2 ori, pentru a da impresia multimii.

[c.] La afirmația de la punctul 3.

Deși eroismul soldatului român este legendar, pentru a spulbera afirmația că este fricos și se teme de intemperii, se vor da numai câteva aprecieri³⁷ asupra Armatei române în Campania pentru întregirea neamului:

- „The Telegraph”³⁸, scrie:

„Eroismul României și al Armatei sale a stârnit admi- rația Guvernului și poporului englez”³⁹

- „Yorkshire Herald”⁴⁰, scrie:

„Partea pe care România a luat-o în război, e un record neîntrerupt de martiriu și vitejie”⁴¹.

- Telegrama din 8 august 1919 a generalului Franchet d'Esperey⁴² către dl. mareșal Prezan⁴³, menționează:

„După ce bătuse complet pe inamicul care o ataca, violând orice angajament, glorioasa Armată română, demnă moștenitoare a virtuților ostașilor lui Mihai Viteazu, își încoronă victoria ocupând Budapesta.

Armata franceză de Orient, care timp de 8 luni a trăit într-o colaborare afectuoasă și permanentă cu Armata română, se bucură odată cu mine de strălucitele succese.

Mă încin, odată cu ea, în fața martirilor glorioși și, Vă rog, Domnule general, să primiți viile mele felicitări personale pentru știința și energia desfășurată de Comandament și statele majore, cum și pentru înaltă valoare a trupelor”⁴⁴.

- Comunicatul german din 3/16 noiembrie 1916, [scrie]:

„Românul a apărât cu îndărjire pământul Țării sale”.

- Generalul Kurt von Morgen⁴⁵, în lucrarea: *Meiner Truppen Heldenhampele*⁴⁶ (Berlin, 1920, pag. 125-126), [scrie]:

„Rezistența dușmanului, în special a românilor, a fost neobișnuit de dărză și s-a manifestat prin 61 contra-atacuri (pe frontul Corpului 1⁴⁷) în decurs de 14 zile”.

„Ele au condus mai ales la lupta la baionetă”.

„Acestea ne-au pricinuit pierderi considerabile”.

„Luptele din august”: „au dovedit că românii deveniseră un adversar demn de respectat”.

- Bernhard Bellin, în lucrarea: „Sturn truppe Picht” (Berlin, 1929, pag 39 și 40), referitor la lupta de la Turnul Severin a R[egimentului] 17 I[nfanterie], scrie:

„În sectorul Companiei 1, am identificat a 2-a zi de dimineață, pe când patrulam câmpul de luptă, 150 soldați români căzuți”.

„Au murit în atac, nu în fugă; de aceea, onoare

memoriei acestor bravi soldați".

- Koster Adolf, în lucrarea: „Vie Sturnchar Falkenkayns” (pag 701.), [scrie]:

„Români s-au luptat vitejește, zile de-a rândul, cu față întoarsă spre Ardeal”.

- Frerk Fr. Willy, în lucrarea: „Der Siegeszug durch Rumänien” (pag. 103), [scrie]:

„Artileria grea, execută un tir de baraj care trosnește cu precizie în rândurile trupelor române”.

„Mitralierele împroșcă de mii de ori moartea în șirurile lor, dar ei se adună, atacă din nou, îndrăzneți, viteji”.

„Bravo, românule!”, Germanul știe să cinstescă eroismul”.

„Încă de 2 ori pornește la atac infanteria românească, cu un eroism vrednic de admiratie”.

- Carossa Hans, în lucrarea: „Rumäniisches Tagebuch”⁴⁸, [scrie]:

„Ai noștri vorbesc cu admiratie de disprețul de moarte cu care luptă românii”.

„Ori de câte ori se pregătește un atac, soldații se reped ca nebunii”.

- M. Schwartze⁴⁹, în lucrarea: „Der grosse Krieg”, [scrie]:

„Comandamentul român, putea să fie mulțumit cu ultimele succese ale trupelor sale, care suportaseră greul luptelor”.

„Prinț-o rezistență îndărjită, opusă unei ofensive bine pregătite, și prin numeroase contraatacuri energetice, duse până la corp la corp, fără nicio considerație de grelele pierderi suferite, diviziile române au știut să apere Patria lor”.

„Luptele de la Focșani și Ocna, sau Bătălia de la Mărășești au devenit mândria Armatei române în Războiul mondial”.

- Generalul [american John Joseph] Pershing, despre Armata română⁵⁰:

„Admir splendidul eroism al Armatei române, care și-a apărat cu îndărjire pământul Patriei”.

- Atașatul militar american, lt. col. Yates, [a comunicat prin]: Adresa nr.1.063 din 8 decembrie 1917⁵¹:

„Je saisiss cette occasion, mon général: pour exprimer ma sympathie pour les moments difficiles actuels de l'Héroïque Roumanie et de sa Brave Armée”.

Din documentele arătate mai sus rezultă că, în adevar, ar fi fost „imposibil a nu citi fără un surâs”, presupusa „temă” ce ar fi avut „armata victorioasă și salvatoare” (română), „de a nu fi atacată de forța armată maghiară”⁵², când eroismul ei era remarcat nu numai de către Aliați, dar chiar de către inamicii ei cei mai puternici.

[d.] La acuzatia de la punctul 4.

Acuzațiile cele mai dușmănoase ne sunt adresate, însă, pentru rechizițiile neînsemnate pe care am încercat să le facem în Ungaria și pentru capturile de material de război efectuate în „Bătălia de pe Tisa”.

Prin ele s-a încercat, fără reușită, a se lăua înapoi ce era al nostru, de care fuseserăm jefuiți de unguri în perioada 1916-1918, cât timp au ocupat, împreună cu germanii, mai bine de 2/3 din teritoriul Vechiului Regat.

Români, nu numai că sunt învinovăti pentru că au voit să-și ia înapoi ceea ce era al lor, dar au fost împiedicați de generalul Bandholtz să facă unele rechiziții cu plată, astfel:

[1)] La 3 sept[embrie] 1919, generalul Bandholtz, a comunicat că:

„S-a adus la cunoștința noastră, că s-a pus pază la mașinăriile sus numitei fabrici”⁵³.

„Este investit în această afacere un mare capital american” și cere a se da; „ordinele necesare pentru a-i proteja interesele”⁵⁴.

[2)] Tot la 3 septembrie 1919, generalul Bandholtz, afirmă că: „Societatea de cherestea, din strada Kerepesi-Utza nr. 29, este aproape complet proprietatea americană”.

„Dacă vreuna din obiectele acestei Societăți au fost luate ca: telefoane, automobile etc., să fie restituite căt mai curând”⁵⁵.

[3)] Din Ordinul nr. 51 din 8 septembrie 1919 al C[oman]d[amen]t[ului] Tr[upelor din] Tr[ansilvania] către generalul [Traian] Moșoiu⁵⁶, se arată că:

„Misiunea Militară americană” ne-a comunicat că: „dl. Elmer Klein este cetățean american” și: „a lău dispoziții, ca să nu se rechiziționeze nimic de pe proprietatea susnumitului din Nyarsapati, în apropiere de Czegled”.

„În caz că s-a rechiziționat ceva, rog binevoiți a ne înștiința ce s-a ridicat și cu ce prețuri s-a plătit”.

[4)] La 13 noiembrie 1919, polițistul Dosza Mihail⁵⁷ a declarat că:

„Din convingerea mea, referitor la știrea telefonică a Misiunii Antantei, după care ar fi jefuit militari [români] la casa nr. 76, din strada Istvan Hegy⁵⁸, din districtul I”:

„Raportează că la nr. 76, din strada Istvan Hegy, este numai un loc gol de case, unde am aflat poarta încuiată. Acolo, casă nu este”.

„Interesându-se la casa vecină, nr.78, ni s-a spus că nu știe despre niciun jaf, nici chiar la casele vecine”⁵⁹.

[5)] La 4 oct[ombrie] 1919, sir George Clerk⁶⁰, a raportat Consiliului Suprem din Paris⁶¹:

„Guvernul român și toți conducători lor de frunte, afirmă: că o secătuire a Ungariei de lucruri necesare traiului ar fi cu totul contrarie intereselor României și îi cred sincer în intenția lor de a lăua numai ceea ce consideră

proprietatea lor legală, furată de la ei și de a limita rechizițiile lor numai la cantitățile strict necesare traiului Armatei române de ocupație".

[6)] Generalul Bandholtz, merge la Muzeul din Budapesta și cu mâna sa încuie ușile și pune sigilii americane pe ele, pentru ca: „*nu cumva românii să-și poată lua înapoi obiectele de artă ridicate de unguri din Ardeal și Vechiul Regat*”, transportate aici. Din scrisoarea ce o lasă la Muzeu cu această ocazie și pe a cărei adresă stă scris: „*către cine îl privește*”, se poate vedea patima ce clocotea în el contra românilor⁶².

[7)] Din Memorandum-ul adresat de Rattigan⁶³, însărcinat[ul] cu afaceri engleze [la București], lordului Curzon⁶⁴, la 8 octombrie 1919, rezultă că:

„Izvoarele de informații ale Misiunii [Militare Interaliatice] erau ungare, deci ostile românilor și cu cât rapoartele lor erau mai bine primite de generali, cu atât deveneau mai dese și mai apăsătoare”.

„Acuzația de a fi lăsat Budapesta fără hrana și combustibil este neexactă. Orașul a primit 3.000 încărcături de vagoane cu cereale și 2 trenuri cu combustibil au fost trimise la Kecskemet, atunci când București suferă de frig”.

[8)] Din cauza nenumăratelor bilete de protecție eliberate de generalul Bandholtz, Armata română era nevoie să cumpere de la producători, cu bani numărați, cele necesare traiului zilnic; iar magnații, protejați de Bandholtz, refuzau să vândă.

Deci, nu numai că nu s-a jefuit Ungaria, dar nu s-au putut recupera nici cele ridicate de unguri din Vechiul Regat și Transilvania; iar rechizițiile pentru traiul armatei de ocupație s-au efectuat cu bani.

Mai mult, încă, s-a ajutat populația cu alimente distribuite gratuit, într-o vreme când însăși Armata română suferă.

* * *

[e.] La acuzatia de la punctul 5.

Una din atribuțiile C[oman]d[amen]t[ului] Tr[upelor din] Tr[ansilvania] a fost și: „aprovisionarea teritoriului ocupat”.

În acest scop, s-au organizat⁶⁵:

- 14 cantine populare de distribuția alimentelor în Budapesta, care dau zilnic și gratuit hrana populației sărace.

- Câte 4 trenuri de alimente, ce circulau zilnic prin Budapesta sau se descărcau aici, care se cifrează la peste 10.000 vagoane numai de grâu.

- Fiecare regiment român cantonat în Budapesta, a hrănit, în plus, un mare număr de săraci din alimentele proprii.

În total, numărul zilelor de hrana, care era absolut la fel la soldatul român, întrece cifra de 437.000.

Misiunea Militară Interaliată la Budapesta.

[al doilea din stânga) ministrul Constantin Diamandy, gl. Harry H. Bandholtz (SUA), gl. Ernesto Mombelli (Italia), gl. Reginald Gorton (Marea Britanie), gl. Jean César Graziani (Franța), gl. Gheorghe Mărdărescu (România)].

Sursa foto: <https://telegraph.md/fotografi-istor-ce-cum-a-ajuns-armata-ro-mana-la-budapesta-in-primul-razboi-mondial/>

Pentru a spulbera acuzația din 13 octombrie 1916 a generalului Bandholtz că: „*românii au redus hrana la Budapesta cu 1/3 din ceea ce era în septembrie 1919*”, vom cita date, chiar din sursă maghiară, din a 2-a jumătate a lunii octombrie 1919:

- Astfel, ziarul maghiar „Vilagpiac”⁶⁶, în numărul său din 16 oct[ombrie] 1919, publică între altele:

„Comandamentul Suprem român a făcut pași însemnați, pentru ca aprovisionarea Capitalei să se îmbunătățească în toate privințele.

Acest Comandament, face pe de o parte ca să dezvolte regularitatea trenurilor alimentare, formate tot de români”.

„Se ocupă mult, Comandamentul trupelor române, de chestia alimentării cu carne a orașului Budapesta, mai ales că prețurile cuvenite sunt aşa de mari, încât populația săracă nu este în stare a le plăti.

Comandamentul român înlesnește transportarea vitelor, cu orice mijloc, aşa că, în acest timp, se va organiza și acest lucru”.

Reluându-se: „*mersul regulat al vagoanelor, se speră că se va aduce alimente și din partea sudică a Dunărei, prin gentiletea autorităților române*”.

- Tot astfel, ziarul maghiar „Nemzeti Ujzag” (!)⁶⁷, în numărul său din 26 octombrie 1919, scrie:

- „*Generalul [Gheorghe] Mărdărescu, comandantul Trupelor din Transilvania, tratând personal cu ministrul ungar al alimentației, chestiunea aprovisionării Capitalei cu grâu, a trimis o telegramă Zonei militare din Debretzin, cu ordinul ca imediat să se trimeată 10.000 vagoane de grâu pentru aprovisionarea Budapestei.*

Pentru luarea în primire a acestei cantități de grâu, delegații unguri au plecat imediat la Debretzin.

În ceea ce privește transportul, generalul Mărdărescu, a făcut și concesiunea ca grâul să fie transportat de

trenurile militare române, până la Szolnok, de unde-l va lua în primire trenurile maghiare”.

- Mai mult încă, prin *Adresa din 29 octombrie 1919*⁶⁸, Karol Ereky⁶⁹, ministru ungár al alimentării, către Comandamentul Trupelor din Transilvania, arată:

„Comandamentele române au arătat întotdeauna cel mai mare interes și extrema bunăvoiță în ceea ce privește aprovizionarea Țării și a Capitalei, punând la dispoziție Capitalei, pentru transporturi, chiar autocamioanele comandamentelor”.

De asemenea:

„Mulțumește c[oman]d[amen]t[ului] Tr[upelor din] Tr[ansilvania] și îl roagă de a-i acorda și în viitor sprijinul eficace pentru reaprovisionarea Capitalei”.

- De altfel, chiar Bandholtz, la 11 noiembrie 1919, arată că:

„Astăzi dimineață, lt. col. Causey, a venit din Viena și mi-a spus că situația în Viena, în ceea ce privește hrana și combustibilul, este mult mai rea decât în Budapesta”.

[f.] La afirmația de la punctul 6.

La afirmația că: „românilor le lipsește în mare măsură sistemul și organizarea”, vom da, după documente⁷⁰, rezumatul organizării teritoriului ocupat.

Aceiunea C[oman]d[amen]t[ului] Tr[upelor din] Tr[ansilvania] fiind subordonată Comisiei Militare Interaliată, [...].

Acste operațiuni au fost făcute, astfel:

- Desarmarea bandelor, s-a efectuat de către trupele din Zona de Operațiuni.

- Restabilirea ordinii publice și sprijinul Guvernului ungar pentru administrarea Ungariei, au fost făcute tot de către trupele de operațiuni.

- Pentru paza căilor ferate și a spatelui Armatei de operațiuni, C[oman]d[amen]t[ul] Tr[upelor din]

General John Joseph Pershing

Sursa foto: <https://www.mysanantonio.com/news/local/military/slideshow/17-things-you-should-know-about-Gen-John-J-80500.php>

Tr[ansilvania], a destinat Divizia 20 [Infanterie Ardeleană], chiar de la ocuparea Budapestei, ca să îndeplinească serviciul unui Comandament de Etapă.

- *Pentru paza internă*, C[oman]d[amen]t[ul] Tr[upelor din] Trans[ilvania], prin organele sale, concura la reorganizarea poliției ungare, al cărui efectiv era stabilit de Comisia Interaliată la:

- pentru sate: 5.291 jandarmi pedeștri, 77 jandarmi călări, 142 ofițeri jandarmi, 3.500 agenți de poliție pe jos;

- pentru orașe: 200 agenți de poliție călări, 200 ofițeri de poliție;

- total: 9.410 [jandarmi și agenți de poliție].

- *Pentru frontieră*, se organizează 1.300 grăniceri unguri.

Recrutarea acestor trei categorii de forțe, s-a făcut de către organele ungare, prin angajamente cu leafă.

- *Dotarea cu armament*, a fost făcută de către C[oman]d[amen]t[ul] Tr[upelor din] Trans[ilvania], conform dispozițiilor Comisiei Militare Interaliata.

- *Organizarea Armatei ungare*, a fost tot opera C[oman]d[amen]t[ului] Tr[upelor din] Trans[ilvania]; acesta fiind executorul dispozițiilor luate de către Comisia Interaliată.

Comandamentul Trupelor din Transilvania, a concurat la organizarea și înzestrarea Armatei ungare.

Efectivele admise au fost:

- 1 div[izie] inf[anterie, structurată] pe:

- 3 regimenter inf[anterie]: 5.100 trupă;

- 3 baterii [artillerie], a 4 piese: 300 trupă;

- 2 escadroane caval[erie]: 200 trupă.

- 1 div[izie] inf[anterie, structurată] pe:

- 4 regimenter inf[anterie]: 5.700 trupă;

- 7 baterii art[illerie]: 500 trupă;

- 2 escadroane [cavalerie]: 200 trupă.

- 1 brig[adă] cav[alerie, structurată] pe:

- 2 reg[imente], a 4 escadr[oane]: 800 trupă;

- 1 baterie [artillerie], a 4 piese: 100 trupă;

- 2 grupuri de mitraliere: 100 trupă.

- În total, efectivul era de:

- 13.000 trupă;

- 44 tunuri, [diferite calibre și] 1.200 săbii.

Repartiția [acestora], pe teritoriu, s-a făcut de către autoritățile maghiare.

Armamentul și munițiile necesare s-au repartizat din depozitul Ostffyasszonyfa, neridicat de Armata „Mackensen” și lăsat de Aliați în posesia Guvernului maghiar, constând din 4.200 vagoane armament și muniții⁷¹.

Aprovizionarea Ungariei și în special a Budapestei a fost o chestiune umanitară rezolvată de C[oman]d[amen]t[ul] Tr[upelor din] Trans[ilvania] și s-a arătat

detaliat anterior.

Din cele arătate - pe bază de documente - rezultă că, cei ce pot organiza pe alții, deși aceasta este o problemă grea pentru o armată ocupantă, se pot organiza și pe ei.

[g.] La acuzația de la punctul 7.

- În Ziarul [lui] Bandholtz⁷², la 25 sept[embrie] 1919⁷³, se arată că: „ministrul Afacerilor Străine” maghiar, „a venit să vadă pe generalul Gorton și pe mine și ne-a comunicat că a venit înșuși ministrul Diamandi la Ministerul de Externe. Diamandi a arătat că români au vrut întotdeauna să părăsească Ungaria, însă Antanta nu a vrut să-i lase”.

- În Ziarul „Kis Újság”⁷⁴, din 15 octombrie 1919,⁷⁵ se menționa:

„Pentru apărarea ordinii interne a țării, este nevoie de a organiza o armată populară. Cățiva din reprezentanții Antantei nu văd, încă, timpul sosit de a părăsi Budapesta.

Aceasta este explicarea Notei care, după știri din Paris, este adresată Guvernului Friedrich⁷⁶ de la Consiliu Suprem, în care spune că trupele române nu vor părăsi Budapesta până când nu va fi organizată armata populară și nu va da și alte garanții că sunt capabili și singuri pentru a menține ordinea”.

Deci, români nu vor să părăsească Budapesta, pentru a provoca iar dezordine și astfel să fie rechemați, cum s-a afirmat.

[h.] La afirmația de la punctul 8.

Ospitalitatea românului este în genere recunoscută; iar cât privește dragostea noastră pentru americani, aceasta rezultă din faptul că, în școlile românești, în serviciile noastre științifice și literare, în reviste, în tratatele de istorie și geografie, arătăm că America este țara civilizației, a libertății și a

progresului.

Din toate acestea, americanul reiese [ca fiind:] energetic, îndrăzneț, plin de inițiativă, entuziasă, curajos și întreprinzător în lupta cu dominarea forțelor naturii. Aceste calități le considerăm grefate pe o educație sufletească nobilă, pe un simț de moderăție, pe dragoste de adevăr, pe imbolduri puternice pentru dreptate, cinstă și onoare în angajamentele luate.

Din examinarea afirmațiilor și documentelor menționate, rezultă că:

1. Generalul Bandholtz a fost tot timpul în contracicere cu scopul Misiunii Militare Interaleiate și anume:

- Restaurarea Habsburgilor, în opunere cu hotărârile Consiliului Suprem de la Paris, care activa la excluderea lor, fiind provocatorii Războiului [Prim] mondial.

- Împiedicarea Armatei române de ocupație de a organiza Ungaria distrusă de bolșevism.

- Un protectorat fățuș față de nenumărate întreprinderi, care devineau americane peste noapte.

2. „Jurnalul nediplomatic” nu prezintă interes istoric, fiind bazat numai pe note zilnice, personale; însă, denotă o antipatie profundă, dar neexplicabilă, pentru români, manifestată continuu în expresii lipsite de orice urbanitate, vulgare chiar.

3. Domnul Balogh Iosef s-a și grăbit să folosească această lucrare revizionistă, din lipsa altor „documente sigure”, pentru a descoperi „în fața lumii, corupția și pofta de prădăciune a soldatului român”⁷⁷; urmărind în special pronegrirea României, [...], numai grație acuzațiilor nefondate ale unui reprezentant al unei Mari Puteri Aliate, care s-a erijat într-un mântuitor al Ungariei. [...].

Din examinarea afirmațiilor și documentelor menționate, rezultă că *Jurnalul nediplomatic* nu prezintă interes istoric, fiind bazat numai pe note zilnice, personale, și denotă o antipatie profundă, dar neexplicabilă, pentru români, manifestată în expresii lipsite de orice urbanitate, vulgare chiar.

Prin publicarea cărții de către dl. Fritz Konrad Kruger, s-a urmărit propaganda revizionistă⁷⁸: „pentru că mi se pare că, la lumina acestor destăinuirii și a altora postbelice, vor fi luate în considerație unele verificări ale Tratatului de la Trianon, neînchipuit de aspru și primejdios de ridicol, acesta în interesul Ungariei și al umanității”.

Cu referire la autorul și conținutul respectivului *Jurnal*, drept încheiere și ca o caracterizare generală, am optat în favoarea redării concluziei colonelul Victor Renescu regăsită în sus citatul său studiu:

„De altfel, toată propaganda revizionistă ungără, se bazează pe o literatură de acest gen, pe publicații în care adevărul n-are niciun preț și în care numai imaginația și falsul sunt puse la contribuție”⁷⁹.

Noi am avut, în Bandholtz, un

An Undiplomatic Diary

Harry Hill Bandholtz

O copertă a broșurii.

mare dușman la Budapesta, dar, tot din *Ziarul* lui, se vede cum, cu toate că intrasem fățis în sfera de acțiune a francezilor și refuzasem fățis să intrăm în aceea a Marii Britanii, totuși, toți reprezentanții acesteia se exprimă pentru adevăr, adică pentru noi și contra lui Bandholtz, și sir Georges Clerk, și sir Rattigan, și generalul Bridges, care toți trei aveau atâtea titluri de glorie la activul carierei lor, pe când acelea ale lui Bandholtz nu le cunoaștem.

Avem o propagandă revizionistă puternică în Ungaria, pentru că țara e guvernată exclusiv de magnați, care nu se pot menține la putere decât prin exagerarea visurilor șoviniste; numai un Guvern cu adevărat liberal ar putea lega

adevărate relații amicale cu ceho-slovacii, iugoslavii și români.

A CRITICAL STUDY OF THE CONTENTS OF A BROCHURE: AN UNDIPLOMATIC JOURNAL, ATTRIBUTED TO AMERICAN GENERAL HARRY HILL BANDHOLTZ

Abstract: The study was prepared in 1935 by Lieutenant-Colonel Nicolae Stătescu, from the Army Historical Service within the General Staff, under the title: „Occupation of Budapest by the Romanian Army, according to documents”. The study critically analyzes, in general terms,

and issues counterarguments - based on documents - some of the deprecator statements recorded about the Romanian Army - during the occupation of Hungary and Budapest - in the brochure attributed to the American Major General Harry Hill Bandholtz and entitled: „*An Undiplomatic Journal*”; in which he „seeks only to restore the Romanian occupation in the worst colors”.

We note that the brochure „*An Undiplomatic Journal*”, by General Harry Hill Bandholtz, was written, after his death, by Professor Fritz Konrad Kruger of „Witterberg College” and printed in 1933, at „Columbia University Press” in New York.

Keywords: Nicolae Stătescu, Victor Renescu, Harry Hill Bandholtz, „*An Undiplomatic Journal*”.

NOTE

- [1] Pensionară.
- [2] Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria”, Filiala Județeană Argeș.
- Colonel Victor Renescu, *Scieri tendențioase, din surse suspecte, care apar azi relative la istoricul ocupării Ungariei și Buda-Pestei de către Armata română și care urmăresc ponegirea României*, ..., studiu publicat integral de Cornel Popescu, Cornel Țucă, în *Armata română în Ungaria: scieri tendențioase relative la ocuparea în jurnalul generalului Bandholtz. Documente*, 2022 (volum în curs de apariție - DOCUMENT NR. 1).
- Precizare: colonelul Victor Renescu, ofițer în cadrul Serviciul Istorico-Armatei din Marele Stat Major, în perioada 01.11.1936-31.10.1938 a fost chiar șeful acestui Serviciu.
- [4] Il. Generalul Harry Hill Bandholtz a fost șeful Misiunii Militare americane din Ungaria și membru în Misiunea Militară Interaliată din Budapesta.
- [5] Precizare: în unele citări apare nominalizat, printre altele, și sub următoarele titluri: *Un carnet nediplomatic, Carnetul de însemnări, Un ziar nediplomatic, Jurnalul/Ziarul generalului Bandholtz* etc.
- [6] Locotenent-colonel Nicolae Stătescu, ofițer în cadrul Serviciul Istorico-Armatei din Marele Stat Major.
- [7] Colonel Victor Renescu, *op. cit.*
- [8] Precizare: nu am identificat, funcție de posibilități, dacă Ministerul Afacerilor Străine a publicat sau nu studiu în cauză. În schimb, semnalăm broșura: G. Mărdărescu, General de corp de armată, *Răspuns unui jurnal nediplomatic al generalului de divizie Harry-Hill-Bandholtz, membru american al Misiunei Militare Interaliată în Ungaria (1919-1920)* - Extras -, Tiparul „Revistei Infanteriei”, 1935.
- [9] Menționăm: Studiul *Ocuparea Budapestei de către Armata română, după documente*, de locotenent-colonel Nicolae Stătescu, este publicat integral în Cornel Popescu, Cornel Țucă, în *Armata română în Ungaria: scieri tendențioase relative la ocuparea în jurnalul generalului Bandholtz. Documente*, 2022 (volum în curs de apariție - DOCUMENT NR. 3).
- [10] În document scris și în varianta: Comisia Militară americană.
- [11] Generalul de armată John Joseph Pershing (denumit și: John Joseph „Black Jack” Pershing), comandantul Forței expediționale americane din Europa în timpul Primului Război Mondial. În document scris: Pershyng.
- [12] În bibliografia de specialitate apare scris în variantele: Misiunea Militară Interaliată, Comisia/Misiunea Interaliată, Comisia/Misiunea Militară Aliată sau Comisia/Misiunea Aliată.
- [13] În document trimis la: fond Marele Stat Major (în continuare abreviat: M. St. M.), dosar nr. 255/A., p. 12. [Fond aflat în prezent în gestiunea Depozitului Central de Arhivă Pitești al Ministerului Apărării Naționale (în continuare abreviat: Dp. C. A.)].
- [14] General Jean Cézar Graziani, comandantul Armatei Aliate de Dunăre (Armatei Aliate de Orient), președintele Comisie Militare Interaliată din Budapesta.
- [15] General Ernesto Mombelli, membru în Misiunea Militară Interaliată din Budapesta.
- [16] General Reginald St. George Gorton, membru în Misiunea Militară Interaliată din Budapesta.
- [17] În document trimis la: fond Comandamentul Trupelor din Transilvania (în continuare abreviat: C. T. T.), dosar nr 65, p. 23. [Fond aflat în prezent în gestiunea Dp. C. A.)].
- În documentul indicat, se menționează: „Conferința de Pace, examinând situația politică din Ungaria, adreseză la 24 august Comisiei Interaliate la Budapesta o telegramă prin care indică că Puterile [Aliate] au cea mai mare dorință de a încheia cu poporul ungar o pace curabilă; însă, n-ar putea să o facă, atât timp cât Guvernul ungar va rămâne la putere, deoarece acest Guvern s-a restabilit prin lovitură de stat polițienească și că a ales ca șef un Habsburg, care prin greșelile lor sunt în mare parte responsabili de nenorocirile Războiului [Prim mondial]”.
- [18] Rezultă din documentele citate în text.
- [19] În document, autorul face trimis la lărgirea: *România în războiul mondial*, elaborată și publicată de Marele Stat Major, Serviciul Istorico-Armatei.
- [20] Precizare: „31.X. 1918” reprezintă data calendaristică scrisă pe „stil vechi” conform „*Calendarului Julian*”; iar „13.XI.1918”, reprezintă aceeași dată, scrisă

- pe „stil nou”, conform „Calendarului Gregorian”. În Armata română: „Calendarul Gregorian” (pe „stil nou”) a fost introdus „la 1 februarie 1919, care a devenit 14 februarie 1919 [vezi: Ion I. Solcanu, *Un erou din Războiul de Întregire a României: Regimentul 9 Vânători*, Iași, Editura Junimea, 2018, p.10].
- [21] Vila conților Giusti del Giardino de lângă Padova (Italia), unde la 21 noiembrie/3 decembrie 1918 a fost încheiat Armistițiul dintre Austro-Ungaria și Antanta/Italia.
- [22] În document, din eroare, scris: 21.X/3.XI.1918.
- [23] Armata germană comandată de feldmareșalul Anton Ludwig August von Mackensen, aflată în retragerea din România spre Germania.
- [24] În document scris în varianta: Oradia Mare.
- [25] Contele Mihály Károlyi (Karoly), premierul Ungariei.
- [26] Béla Kun, premierul Ungariei bolșevice.
- [27] Cele patru divizii nou înființate, erau diviziile ardeleni de infanterie: 16, 18, 20 și 21.
- [28] Foarte mulți provenind din rândul foștilor militari din trupele austro-ungare.
- [29] Diviziile 1, 6 și 7 infanterie și diviziile 1 și 2 vânători.
- [30] 4 august 1919: intrarea „oficială” a trupelor române. Menționăm: generalul Gheorghe Rusescu, comandantul Brigăzii 4 Roșiori, intrase în Budapesta, din proprie inițiativă, încă din ziua 2 august 1919.
- [31] Acuzații consemnate de Iosef Balogh, în articolul: *România în Budapesta. Carnet de însemnări al generalului american Bandholtz*, publicat în „Revista maghiară” (președinte de redacție: contele Ștefan Bethlen), Iuna februarie, 1935.
- [32] Trimis la conținutul înscris în broșura: *Un Jurnal nediplomatic*, de generalul Harry Hill Bandholtz.
- [33] Consemnare regăsibilă în Prefața broșurii atribuite generalului Bandholtz.
- [34] În document trimis la lucrarea: *România în Războiul mondial*.
- [35] Generalul Philippe Henri Joseph d'Anselme, comandantul forțelor aliate de ocupație (franceze și grecești) în sudul Rusiei.
- [36] Azi: Ivano-Frankivsk din Ucraina, fost Stanislaopol (Stanisławów în polonă și Stanislau în germană).
- [37] Autorul, în document, a consemnat: Se posedă mii de documente (!) cu asemenea aprecieri.
- [38] Probabil (!): „The Daily Telegraph”, ziar din Marea Britanie.
- [39] În document trimis la: fond Marele Cartier General (în continuare abreviat: M. C. G.), dosar nr. 7 (Biroul Informații), Anexă la Buletinul de informații, [Fond aflat în prezent în gestiunea Dp. C. A.)].
- [40] Probabil (!): ziar din Marea Britanie.
- [41] În document trimis la: fond M. C. G., dosar nr. 7 (Biroul Informații).
- [42] General Louis Félix Marie François Franchet d'Esperey, comandantul Armatei Aliate de Dunăre.
- [43] General Constantin Prezan, la aceea dată șeful Marelui Cartier General român.
- [44] În document trimis la: fond M. C. G., dosar nr. 14 (Biroul Informații), p. 101.
- [45] General Kurt von Morgen (Curt von Morgen), comandantul Corpului 1 Armată Rezervă german, în luptele împotriva trupelor române (15 august 1916-24 august 1918).
- [46] În document scris în varianta: *Meiner Truppen Heldenhample*.
- [47] Corpului 1 Armată Rezervă german, al cărui comandant era.
- [48] În document, din eroare, scris: Rumänisches Tagesbuch.
- [49] Max Schwartze, locotenent german, scriitor/istoric militar.
- [50] În document trimis la: fond M. C. G., dosar nr. 7 (Biroul Informații).
- [51] *Ibidem*, dosar nr. 77 (Biroul Operațiilor), p. 264.
- [52] În document trimis la: Iosef Balogh, *România în Budapesta. Carnet de însemnări al generalului american Bandholtz*, în „Revista maghiară”, Iuna februarie, 1935.
- [53] Fabrică proprietate a Societății pe acțiuni „Rossemann & Ruhnemann”.
- [54] În document trimis la: fond C. T. T., dosar nr. 239, p. 115.
- [55] *Ibidem*, pag. 199.
- [56] *Ibidem*, pag. 100.
- [57] În unele documente, Mihai.
- [58] În unele documente, strada Istenehey Ut.
- [59] În document trimis la: fond C. T. T., dosar nr. 679, p. 117.
- [60] Sir George Russel Clerk (Georges Clerk, George Clark), reprezentantul Conferinței de Pace la Budapesta.
- [61] Conform înscrisului din broșura generalului Bandholtz, la ziua de 4.X.1919.
- [62] Idem, la ziua de 6.X.1919.
- [63] Sir William Henry Rattigan, însărcinatul cu faceri al Ambasadei Marii Britanii la București.
- [64] Lord George Nathaniel Curzon, ministrul de externe al Marii Britanii.
- [65] În document trimis la: fond C. T. T., dosare nr. 228, 432/A și 245/A.
- [66] *Ibidem*, dosar nr. 255/A, pag. 32.
- [67] *Ibidem*, dosare nr. 245/A, pag 312 și dosare nr. 228.
- [68] *Ibidem*, dosar nr. 252/A.
- [69] Károly Erey (în document scris: Karol Erdely).
- [70] În document trimis la: fond C. T. T., dosar nr. 432/A.
- [71] *Ibidem*, dosar nr. 228, p. 74.
- [72] Autorul studiului denumește astfel *Jurnalul generalului Bandholtz*.
- [73] În document, din eroare, scris: 25 septembrie 1918.
- [74] În document scris în varianta: Kis Ujsag.
- [75] În document trimis la: fond C. T. T., dosar nr. 261, p. 53.
- [76] István Friedrich, premierul Ungariei.
- [77] În document trimis la: Iosef Balogh, *România în Budapesta. Carnet de însemnări al generalului american Bandholtz*, în „Revista maghiară”, Iuna februarie, 1935.
- [78] Idem.
- [79] Arhivele Militare Naționale Române București, fond Marele Stat Major, Secția Studii Istorice, dosar nr. 799, f. 1-22.